

Vooraf

Op dag twee van de oorlog in Oekraïne, 25 februari 2022, ging ik naar de grens om een jong gezin op te halen. De onverzette-lijkheid van het Oekraïense volk werkt aanstekelijk, maakte het onmogelijk voor mij om op mijn gat te blijven zitten en toe te kijken hoe de Oekraïners sterven. Als vanzelf raakte ik betrokken. Drie maanden later reisde ik verder het land in om spullen voor het leger te brengen en om Neal, een Amerikaanse sniper en voormalig marinier, op te halen die soldaten aan het front – mannen die enkele maanden daarvoor nog advocaat, winkelier of programmeur waren geweest – opleidde en sluipschuttersopdrachten uitvoerde in Marioepol. Een schrijver en een sniper samen op reis door een land in oorlog.

Via Boetsja, Kozelets, Tsjernihiv, Kyiv, Lviv, Medyka, Polen en Slowakije reisde ik met Neal naar Boedapest. Tijdens die roadtrip vertelde hij over het leven in de loopgraven en over de door hem uitgevoerde opdrachten, ‘forward operating’ zoals hij dat noemde. Vanwege die sniper-opdrachten in door de Russen bezet gebied heb ik in dit boek zijn naam veranderd. Van alle overige mensen gebruikte ik bewust alleen de voornaam om hen lastiger traceerbaar te maken. Na Boetsja en Izyum weten we allemaal hoe nietsontziend de Russen te werk gaan.

Een professor van de Kyiv School of Economics vroeg ik wat de kunstenaar te doen staat in deze tijden. Hij antwoordde: ‘Documenteren, documenteren, documenteren.’

Een oude dame die ik jaren geleden voor mijn boek *Kameraad Baron* interviewde en die het grootste deel van haar volwassen leven veroordeeld was door te brengen in een vensterloze kelder in Târgu Mureș, en bespied, geschaduwde en afgeluisterd werd door de Roemeense geheime politie, drukte mij destijds op het hart: 'Jaap, schrijf niet alleen over de dramatische gebeurtenissen, maar ook over de kleine dingen en dagelijkse zaken. Juist die zijn noodzakelijk om de tirannie te begrijpen.' Haar woorden neem ik opnieuw ter harte.

Wat begon als een logboek, onderweg bijgehouden en op de site van mijn literair manager Oscar van Gelderen gepubliceerd onder de titel *Logboek Oekraïne*, groeide uit tot een uitvoeriger verslag. Soms had ik uren te overbruggen en dus veel tijd, op andere momenten was ik me voortdurend aan het verplaatsen en zat ik onder lastige omstandigheden aantekeningen te maken of de verhalen van betrokkenen te vertalen, die uiteindelijk ten grondslag liggen aan passages in dit boek.

Het gaat over wat ik om mij heen waarnam, over een tocht door een belaagd land, over de mensen die ik door de oorlog ontmoette, in Oekraïne, Polen en Hongarije: dappere vrouwen en ontheemden, schrijvers en violisten, soldaten en een Amerikaanse sniper; de verhalen die ze mij vertelden en de alledaagseheid van een oorlog om de hoek.

Jaap Scholten

DEEL I

Naar de grens van Oekraïne

Hongaarse opstand

Vanochtend in alle vroegte ben ik gebeld door mijn nichtje Madelien, de oudste dochter van mijn broer Frans. Zij is vijf maanden zwanger en woont in Nieuw-Zeeland samen met een Oekraïense architect afkomstig uit Kyiv. Zijn broer en diens gezin zijn die ochtend om zes uur uit Kyiv vertrokken. Kan ik hen helpen? Ze willen het land uit. Ze weten niet waarheen. Met drie kleine kinderen en een grootmoeder proberen ze nu richting de Hongaarse grens te rijden. Hun plannen zijn onduidelijk. Kyiv wordt gebombardeerd. Het hele land ligt onder vuur.

Ik ben in ons dorp in Hongarije in de provincie Somogy en zal dadelijk – nadat ik een in het Hongaars vertaalde uitnodigingsbrief voor het Oekraïense gezin heb gekregen – in de auto stappen en naar de grens met Oekraïne rijden, op zoek naar het gezin uit Kyiv. Ik weet nog niet precies bij welke grensovergang ik ze zal oppikken – in Hongarije, Slowakije, Polen of Roemenië.

Ik ben ontzet door wat er in Oekraïne gebeurt; een buurland dat met grof geweld wordt bezet, met een hoeveelheid tanks zoals we niet meer gezien hebben sinds generaal Guderian in 1940 Frankrijk binnenviel en de Sovjet-Russen in 1956 met meer dan duizend tanks Boedapest platwalsten (en het bevel kregen met de tanks te schieten op ieder huis, ieder raam en ieder mens dat een steen gooide of met een jachtgeweer een schot loste).

Dit alles doet mij denken aan de Hongaarse opstand van 1956. Ik bewonder de dapperheid van de Oekraïners, en schaam me diep dat het Westen bezorgd is om de eigen portemonnee – terwijl de mensen in Oekraïne vechten en sterven.

De grens

Via Boedapest ga ik oostwaarts naar Záhony, de dichtstbij gelegen grensovergang met Oekraïne. Op de snelweg kom ik in een file terecht, omdat een groot militair konvooi met enorme opleggers in dezelfde richting gaat. Het noordoosten van Hongarije – dat grenst aan Slowakije en Oekraïne – is het armste gedeelte van het land; zodra je van de snelweg af gaat valt de omringende duisternis op, eindeloze stukken niets, geen enkel licht, weinig verkeer, in de dorpen hoge hekken om de percelen. Je ziet het verarmen, zelfs de bomen langs de weg bestaan louter uit waaihout.

De hele weg, ongeveer zeven uur lang, luister ik naar de radio, en dan vooral naar de BBC omdat die verreweg de meeste mensen in Oekraïne hebben – Britse standvastigheid. Een Nederlandse vriend in Kyiv, Dirck, stuurt mij een bericht dat hij met vrouw en kind en voorraden eten en water in zijn kelder schuilt. Dankzij de mobiele telefoon voelt mijn auto als een rijdende controlekamer. Met het Oekraïense gezin dat ik op ga halen heb ik contact via Nieuw-Zeeland. Ze zijn gisterochtend uit Kyiv westwaarts vertrokken en bevinden zich nu in de buurt van Lviv. Mensen sturen hartjes, Hongaarse vrienden benadrukken dat het Westen Poetin te veel getergd heeft. Voor een Engelse vriend, verbonden aan een hulporganisatie, moet ik kijken welke medicijnen nodig zijn aan de grens.

Om 23.00 uur 's avonds bereik ik Záhony. Het is er doodstil.